

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
Інститут рукопису

Фонд № 321

ЗІБРАННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ РУКОПИСНИХ ДОКУМЕНТІВ
XV–XX ст.

Опис № 7

Культур-Ліга:
єврейська світська благодійна і культурно-просвітницька
організація
(1918–1930)

Крайні дати документів: 1919–1922 рр.

Вид фонду: зібрання

Зберігати постійно

2015

Зміст
опису № 7 фонду № 321

Назви розділів	од. зб.	аркуш
Список скорочень		3
Передмова		4–7
1. Акти	1–2	8
2. Доповідні записки, заяви, звернення	3–8, 8 а, 8 б	8–9
3. Мандати	9–14	9–11
4. Офіційне листування	15–21	11–12
5. Посвідчення	22–25	12–13
6. Службові документи: витяги з протоколів, списки співробітників	26–27	13
7. Описи документів	28–29	13–14
8. Іменний покажчик		15
10. Покажчик установ та організацій		15
11. Список використаних джерел та літератури		16–17

Список скорочень

арк. – аркуш

Губвиконком – губернський виконавчий комітет

Губревком – губернський революційний комітет

Губфінвідділ – губернський фінансовий відділ

Держвидавництво УРСР – Державне видавництво національних меншин УРСР

Євгромадком – Єврейський громадський комітет допомоги потерпілим від погромів

ЄНУ – Єврейський Народний університет

ІР – Інститут рукопису

кат. – категорія

К. Л. – Культур-Ліга

м. – місто

Наркомос – Народний комісаріат освіти

НБУВ – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

од. зб. – одиниця зберігання

оп. – опис

оргбюро – організаційне бюро

орком – організаційний комітет

оргсекція – організаційна секція

ред. – редактор

р. – рік

рос. – російська мова

тов. – товариш

укл. – укладач

Укоопспілка – Всеукраїнська спілка кооперації

Укрзовнторг – торговельні представництва та місії УРСР

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

ЦДАВО – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

Центровидав – Центральне видавництво літератури

ЦК – Центральний комітет

Фолкспартей – Народна партія (ідиш)

ПЕРЕДМОВА

Історична довідка

Єврейська світська, благодійна і культурно-просвітницька організація “Культур-Ліга” (у документах Лига еврейской культуры, рос.), була створена у Києві в січні 1918 р. Метою створення Культурної Ліги був розвиток культури мовою їдиш.

Діяльність організації стала можливою завдяки політиці Центральної Ради щодо національних меншин на Україні.

У Києві, що був до 1917 р. містом закритим для євреїв, зосередились значні сили єврейської інтелігенції, що яскраво проявляла себе у різноманітних сферах – освіта, театр, книговидавництво. Серед головних ініціаторів були поети, прозаїки, літ. критики, видавці відомі з історії літератури на їдиш, як «Київський гурт». Крім діячів культури важливу роль у керівництві К.-Л. мали відомі політики, представники різних єврейських партій, головним чином соціалістичних та несіоніських (Поалей-Ціон, Фолкспартей).

Серед головних ініціаторів та засновників були: Мойсей Зільберфарб-Базін (1876–1934) – генеральний секретар (міністр) з єврейських справ в Уряді Центральної Ради; єврейський письменник Давид Бергельсон (1884–1952); драматург, театрознавець і педагог Ієхезкель Добрушин (1883–1953); критик та літературознавець Нахман Майзель (1887–1966); драматург Моше Литваков (1894–1939) та інші.

Статут Культур-Ліги було зареєстровано 15 січня 1918 р. Цю дату можна вважати початком діяльності Ліги, яка стала не тільки культурною організацією, але й міжпартійною асоціацією, що виконувала деякі суспільно-політичні функції.

Восени 1918 р. вже діяли секції, що були включені до єдиної організаційної структури К.-Л.: освіти – шкільної та позашкільної (для дорослих), дошкільної, видавничої; бібліотечна; музична; театральна; літературна; художня (пластичних мистецтв). Пізніше, на поч. 1919 р., почали діяти секції єврейської статистики та архівна. Крім того, у Києві були відкриті: Народний університет, єврейська гімназія, вчительська семінарія, курси підготовки єврейських вчителів, було створено видавництво «Культур-Ліга», яке порядкувало мережею книготоргівлі у провінції. З кінця 1918 р. видавався журнал секцій освіти “Shul un lebn” (Школа та життя), що зіграв важливу роль у розвитку сучасної єврейської педагогіки.

Праця усіх секцій планувалася, як результат узгодженої, синтетичної діяльності по єдиному плану. Це можна продемонструвати на прикладі секцій у галузі освіти. Єврейські письменники створювали твори для дітей, разом із педагогами склали хрестоматії та підручники для єврейських шкіл, художники виконували ілюстрації для цих книжок, які друкувалися у видавництві, що належало К.-Л.

Чи не найбільшим досягненням К.-Л. було відкриття у 1918 р. Єврейського Народного університету (ЄНУ), що став першим єврейським навчальним закладом на теренах колишньої Російської імперії. При відкритті ЄНУ в ньому налічувалося 62 студенти, а влітку 1919 р. – 250, тому в 1919 р. була відкрита ще філія Університету на Подолі. Восени 1918 р. при Кам’янець-Подільському університеті було відкрито кафедру єврейської культури. У навчальних закладах К.-Л. працювали викладачі, що мали звання «Народний вчитель», з дипломами Сорбони, університету св. Володимира та інших ун-тів, Фребелівського та Комерційного інститутів.

У школах К.-Л. працював Я.Б. Резнік, уже тоді відомий педагог, автор підручників, згодом доктор педагогічних наук, професор, зав.-кафедрою педагогіки Київського педінституту, його брат – письменник Л.Б. Резнік, письменник Д. Гофштейн та ін.; художньою студією керував скульптор Б. Аронсон; театальною – поет Д. Бергельсон, мистецтвознавець, професор І. Кунін, режисер Є.Б. Лойтер, актор та режисер С.Семдор (Гольдштейн) та інші.

У містах та містечках України було засновано більш ніж сто відділень організації, де були створені єврейські бібліотеки, початкові школи, дитячі садки на їдиш. Нерідко ці установи провадили соціальну роботу, а також, являли собою сиротинці та пункти

допомоги погромленим. У період 1918–1920 рр. на Україні К.-Л. була незалежною інституцією, що монополює виконувала роботу у всіх сферах культури на їдиш. Положення змінюється після установлення Радянської влади. 17 грудня 1920 р. декретом Київського Губревкому її керівні органи були «комунізовані», ЦК ліквідовано, замість нього створено Орком (організаційний комітет), більшість якого склали комуністи. До 1924 р. усі установи, народної освіти, що належали К.-Л. були підпорядковані Наркомосвіті, а більшість її інституцій були ліквідовані.

Усі школи та гімназії К.-Л. стали звичайними «єдиними трудовими школами», вищі педкурси також перейшли у відання Наросвіти. Ще однією причиною ліквідації К.-Л. було припинення допомоги їй з боку радянських та зарубіжних організацій. В перші роки Радянської влади К.-Л. ще одержувала допомогу від Наркомосвіти УРСР, «Євощесткома» (Єврейський громадський комітет допомоги потерпілим від погромів), Товариства сприяння єврейському мистецтву, Джойнту та інших організацій. К.-Л. потрапила до важкої фінансової кризи. Підтримуючи багато культурно-просвітницьких закладів, вона змушена була утримувати 260 осіб: педагогів, літераторів, стипендіатів. Для покриття бюджету у розпорядженні К.-Л. залишалися тільки членські внески та доходи від культурних заходів (концертів, вистав, вечорів, виставок тощо). На початку 1925 р. К.-Л. припинила своє існування.

Доля останніх закладів К.-Л. така: муз. школу передали у підпорядкування профосвіти, бібліотеку перетворили у Центральну єврейську бібліотеку ім. М. Вінчевського, художню студію було закрито. Довше усіх існувало видавництво, яке було закрито у 1930 р.

Видавництво «Культур-Ліга» засноване у 1918 р. З кінця 1921 р. отримало назву кооперативне видавництво «Культур-Ліга», але офіційно у Головному кооперативному комітеті при РНК УСРР пройшло реєстрацію 26 березня 1926 р. та було внесене до списку кооперативних об'єднань. Постійним керівним органом видавництва «Культур-Ліга» було правління. На 1918 р. головою правління видавництва «Культур-Ліга» був М.У. Лекст, а його заступником, Б.І. Маршак. У складі керівництва видавництвом «Культур-Ліга» були, переважно, люди, котрі мали спільні інтереси або покликання. Членами керівництва були, зокрема: Береговський Мойсей Якович (1892–1961) – музикознавець, фольклорист, керував музичною школою К.-Л., підготував до друку п'ять томів “єврейського музичного фольклору” (вийшов тільки перший том); Добрушин Ісхескель Мусійович (1889–1953) – літературний критик, поет, прозаїк. Закінчив юридичний факультет Сорбони.; Казакевич Геня (1883–1935) – публіцист, критик. Після революції – видавець низки єврейських газет та журналів, редагував літературні збірники, підручники, довідники, займався перекладами. Зробив значний внесок у розвиток єврейського театру, обробив і видав кілька п'єс єврейського класичного репертуару. З 1932 р. у Біробіджані – редактор газети “Біробіджанер штерн”; Кац Мойше (1885–1960) – публіцист, активний діяч єврейської культури, деякий час був на чолі київської К.-Л., керував єврейським відділом Держвидавництва УРСР; Кіпніс Іцхак (1896–1974) – єврейський прозаїк, писав на мові їдиш. Багато років працював як дитячий письменник. Автор романів, оповідань, п'єс, перекладач української класики, творів світової літератури. Багато перекладених ним книг вийшли у видавництві “Культур-Ліга”; Чайков Йосип Мусійович (1888–1979) – скульптор, заслужений діяч мистецтв РРФСР. Освіту одержав у Паризькій Академії мистецтв. Створив пам'ятники К. Лібкнехту, К. Марксу (Київ), пропілеї перед входом до радянського павільйону на Всесвітній виставці в Парижі, написав портрет А. Хачатуряна. Ілюстрував книжки видавництва “Культур-Ліга”.

Основними функціями кооперативного видавництва “Культур-Ліга” були друк та збут друкованої продукції, видавництво книг з усіх галузей знань. Серед найбільш популярних серій були: історія, релігія, філософія, культура, мистецтво, освіта, мовознавство, літературознавство, художня література (перекладна та оригінальна), науково-популярна, бібліографічні покажчики. Практикувало кооперативне видавництво

видання перекладної літератури. Видавництвом було видані перекладені твори Джека Лондона, Бабеля, О. Генрі, Дюамеля, Салтикова-Щедріна, Г. Уельса та ін. Окрім цього «Культур-Ліга» видавала бібліотечки для шкіл.

Спостерігався попит на технічну та художню літературу, особливо після того, як ряд профспілок розпочав створювати єврейські бібліотеки, або єврейські відділи при публічних бібліотеках.

Дитячі книжки посідали особливе місце у видавничій діяльності видавництва. Їх ілюстрували: М. Шагал, М. Епштейн, І. Чайков, Н. Шифрін, Сарра Шор. Усього за 1926–1928 рр. вийшли з друку 17 найменувань дитячої літератури.

Видання періодичних видань було не вигідно для видавництва, адже ця справа поглинала майже увесь прибуток видавничого відділу, тому без додаткових асигнувань займатися виданням періодики було практично неможливо. Журнал «Фрейд» кооперативне видавництво «Культур-Ліга» розпочало видавати на початку 1923 р. Головна мета журналу – допомога батькам у виборі методів виховання кожної окремої дитини. У грудні 1928 р. Наркомос запропонував кооперативному видавництву «Культур-Ліга» видати 6 номерів філологічного журналу «Ді ідіше шпрах». Наркомос зобов'язувався вжити усіх заходів щодо розповсюдження журналу. 13 жовтня 1930 р. Наркомос надав «Культур-Лізі» кредит на друк педагогічного журналу «Ратнбідунг», який довгий час фінансувався комітетом у справах друку. Наркомос також фінансував дитячий журнал «Октябрл».

Для друкованої продукції видавництва набула поширення типова обкладинка для видань технічної, художньої, популярно-економічної, дитячої літератури. Як правило, вона використовувалася для оформлення бібліотечок, що їх випускала «Культур-Ліга». Створенням типової обкладинки вирішувалося завдання узагальненого декоративного оформлення книг, об'єднаних у самостійні бібліотечки. «Культур-Ліга» видавала «Популярну бібліотечку» де друкувалися серії белетристичної та популярно-економічної літератури, здебільшого унікала занадто заполітизованих елементів в оформленні книг, для них був притаманний простий витончений стиль.

Ринком збуту «Культур-Ліги» була уся територія Радянського Союзу. Власних відділень видавництво не мало. Зв'язок з іншими видавництвами підтримувався шляхом обміну виданнями. Головним споживачем друкованих видань видавництва були єврейські школи, а також культурно-просвітницькі організації та профспілки. Книжки відсилались по замовленню. Друковану продукцію єврейською мовою замовляли Наркомос УРСР, Центральне Єврейське бюро, що діяло при Наркомосі, Рада національних меншин. На закордонного споживача вийшло через видавництва Польщі.

Видавництво організувало крамниці дешевої літератури, де споживач міг недорого купити потрібну йому книжку. У книжкових магазинах періодично проводилися виставки книг у віконній вітрині, які вважались найефективнішим засобом реклами.

У 1930-ті роки починається насильне згорання усіх проявів єврейського громадського життя та національної культури. Культурно-освітні заклади були оголошені осередками “буржуазно-націоналістичного впливу”, їхня робота визнавалася “шкідливою”. Під час репресій були фізично винищені багато діячів національних культур. Така ж доля спіткала і видавництво «Культур-Ліга».

Видавничий центр єврейської літератури «Культур-Ліга», що виник на теренах громадської культурної організації Культурна-ліга, у 1920-х рр. виявився своєрідним монополістом у розповсюдженні друкованої продукції мовою ідиш, навіть після ліквідації громадської організації видавництво продовжувало нести у єврейську спільноту, попри суворий контроль та ідеологічні пріоритети з боку органів новоствореної більшовицької влади, часточку національної культурної та духовної спадщини. Видавництво було ліквідоване, як самостійна видавнича організація у 1930 році та перейменоване у «Центровидав».

Відомості про історію фонду

Опис № 7 фонду № 321 сформовано з архівних документів, виявлених серед неопрацьованих матеріалів, що надійшли у складі колекції єврейських документів. Ці архівні матеріали були вилучені з фондів Інституту рукопису НБУВ в другій половині 50-х рр. ХХ ст., та повернуті до відділу у 1991 р. (див. акт від 20 березня 1991 р.). До 1991 р. рукописи знаходились у відділі обмінно-резервних фондів. Відомостей стосовно надходження архівних матеріалів Культур-Ліги до колекції єврейських рукописних документів бібліотеки не збереглося. Скоріше за все, вони були передані до Бібліотеки після припинення діяльності видавництва «Культур-Ліга» у 30-х рр. ХХ ст.

В процесі розбору та опрацювання неописаних документів у 2013 році, були виявлені 2 (дві), од. зберігання, які мають відношення до Архіву оргбюро Культур-Ліги. Ці архівні документи зареєстровані та введені в обіг.

Характеристика фонду

Мова документів: ідиш, російська.

Характер документів: оригінали, копії, чернетки, машинопис.

Всього до опису № 7 внесено: 31 од. зб. з них 2 (дві) од. зб. літерні.

За описом № 7 крайні дати документів: 1919–1922 рр.

Науково-технічне опрацювання і опис фонду

Науково-технічне опрацювання та опис № 7 фонду № 321 виконані головним бібліотекарем відділу юдаїки ІР НБУВ Г.А. Ривкіною у 2010 р.

Колекція документів складається переважно з офіційних документів, з яких при науково-технічному опрацюванні фонду були виділені такі основні групи: акти (1920–1921), доповідні записки, заяви, звернення (1919–1922), мандати (1921–1922), офіційне листування (1922), посвідчення (1922), службові документи (1920–1921), описи документів (1921–1922).

Національна бібліотека
України ім. В. І. Вернадського
Інститут рукопису
м. Київ

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Директор ІР НБУВ
_____ Л. А. Дубровіна
«__» _____ 20__ р.

Фонд № 321

Опис 7

Культур-Ліга: єврейська світська благодійна і культурно-просвітницька організація (1918–1930)

№ п/п	Назва справ	Крайні дати	Кількість арк.	Примітки
1	2	3	4	5
1. Акти				
1	Акт, складений уповноваженим оргбюро Культур-Ліги та представником ЦК Культур-Ліги. м. Київ. Оригінал. Чорнило. Мовою ідиш. 1 од. зб. Примітки: Архів оргбюро Культур-Ліги.	19 грудня 1920 р.	1	
2	Акт, складений уповноваженими Київської автономної оргсекції Київської укоопспілки кооперативних установ орг. Зак [Л.С.], Заславським [Д.І.] та представником оргбюро Культур-Ліги. м. Київ. Оригінал. Чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Архів оргбюро Культур-Ліги.	2січня 1921 р.	1	
2. Доповідні записки, заяви, звернення				
3–5	[Звернення] до усіх відділень Культур-Ліги, єврейських робітників, революційної інтелігенції та усіх культурно-просвітницьких установ. м. Київ. Оригінали, чернетки. Мовою ідиш. Олівець. Чорнило. Перек. російською. 3 варіанта. 3 од. зб. Примітки: Архів оргбюро Культур-Ліги.	1920 р.	10 (4+2+4)	
6	Витяги з протоколів засідань оргбюро Культур-Ліги до губфінвідділу.	22 грудня 1920 р.,	1	

	<p>м. Київ. Копія. Машинопис. Регістрац. номер – чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: На зворотному боці аркуша друкований текст мовою ідиш – Платформа київської єврейської спілки вчителів. Краї аркуша надірвані.</p>	<p>13 лютого 1921 р. (на арк. дата чорнилом 1. 3 21.)</p>		
7	<p>[Доповідна записка] київської [філії] оргбюро Культур-Ліги. м. Київ. Копія. Машинопис Регістрац. номер – чорнило. Російською мовою. 1 од. зб.</p>	<p>31 [квітня] 1921 р.</p>	1	
8	<p>Заява оргбюро Культур-Ліги до Губекономзборів. м. Київ. Оригінал. Машинопис на бланку установи з рукописним текстом. Російською мовою. 1 од. зб.</p>	<p>8 березня 1922 р.</p>	1	
8 а	<p>Відозва Бюро вечірніх шкіл Культур-Ліги до єврейських робітників з адресами вечірніх шкіл у м. Києві. м. Київ. Оригінал. Чернетка. Папір. 22x18 см. Чорнило чорне, вигоріле. Мова ідиш. 1 од. зб. Примітки: Архів оргбюро Культур-Ліги.</p>	<p>[1919]</p>	1	
8 б	<p>Відозва Культур-Ліги до єврейських робітників про п'ять вечірніх шкіл для дорослих у м. Києві. м. Київ. Оригінал. Чернетка. Папір. 35.6x13 см. Чорнило чорне, вигоріле. Мова ідиш. 1 од. зб. Примітки: Архів оргбюро Культур-Ліги.</p>	<p>[1919]</p>	1	
3. Мандати				
9	<p>Мандат оргбюро Культур-Ліги, виданий Маршаку [Борису Ісаєвичу] на проведення переговорів у Москві з Євгромадкомом. м. Київ. Копія. Чорнило. Мовою ідиш.</p>	<p>[Січень] 1921 р.</p>	1	

	1 од. зб. Примітки: У документі відірвано клаптик трикутної форми.			
10	Мандат оргбюро Культур-Ліги, виданий Литвакову М.І. на проведення переговорів з установами та організаціями. м. Київ. Копія. Машинопис на бланку. Регістрац. номер та правки – чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: У документі відірвано клаптик трикутної форми.	21 січня 1921 р.	1	
11	Мандат тимчасового бюро кооперативного видавництва Культур- Ліги, який уповноважує Шпраха Ф. на проведення [торгово-фінансових операцій] від імені правління кооперативного видавництва. м. Київ. Копія. Машинопис на бланку. Регістрац. номер – чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Кооперативне видавництво Культур-Ліги.	2 липня 1922 р.	1	
12	Мандат тимчасового бюро кооперативного видавництва Культур- Ліги, який уповноважує Ліхта М.Л. на проведення [торгово-фінансових операцій] від імені правління кооперативного видавництва. м. Київ. Копія. Машинопис на бланку. Регістрац. номер – чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Кооперативне видавництво Культур-Ліги.	4 серпня 1922 р.	1	
13	Мандат тимчасового бюро кооперативного видавництва Культур- Ліги, який уповноважує Ліхта М.Л. прийняти запаси єврейських книжок, що знаходяться у Одесі. м. Київ. Копія. Машинопис на бланку. Регістрац. номер – чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Кооперативне видавництво Культур-Ліги.	4 серпня 1922 р.	1	

14	Мандат тимчасового бюро кооперативного видавництва Культур-Ліги, який уповноважує Шапіро на проведення [торгово-фінансових операцій] від імені правління кооперативного видавництва. м. Київ. Копія. Машинопис на бланку. Регістрац. номер – чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Кооперативне видавництво Культур-Ліги.	30 серпня [1922] р.	1	
4. Офіційне листування				
15.	Койфман М[] д-р [зять Шолом-Алейхема] – оргбюро Культур-Ліги. Лист. [Розрахунок з К.-Л. за друк творів Ш.-А.]. З м. Москви до м. Києва. Автограф. Чорнило. Мовою ідиш. 1 од. зб.	3 квітня 1922 р.	4	
16	Член тимчасового бюро кооперативного видавництва Культур-Ліги – комун-відділу. Лист. м. Київ. Машинопис. Копія. Регістрац. номер – чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Кооперативне видавництво Культур-Ліги.	4 серпня 1922 р.	1	
17	Член тимчасового бюро кооперативного видавництва Культур-Ліги [] – губвиконкому. Лист. 2 екземпляри. м. Київ. Машинопис з правками. Копія. Регістрац. номер, підпис, правки – чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Кооперативне видавництво Культур-Ліги.	15 серпня 1922 р.	2	
18	Член та управляючий справами тимчасового бюро кооперативного видавництва Культур-Ліги [] [] – [Державному видавництву України]. Лист. м. Київ.	29 серпня [1922] р.	1	

	Машинопис на бланку. Чернетка. Регістрац. номер– чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Кооперативне видавництво Культур-Ліги.			
19, 20	Член та управляючий справами тимчасового бюро кооперативного видавництва Культур-Ліги [] [] – київську контору Укрзовнторгу. Лист. м. Київ. Машинопис на бланку. Копія. Регістрац. номер – чорнило. Російською мовою. 2 од. зб. Примітки: Кооперативне видавництво Культур-Ліги.	9 вересня 1922 р., 14 вересня 1922 р.	2 (1+1)	
21	Член та управляючий справами [тимчасового бюро кооперативного видавництва Культур-Ліги] [] [] – Євгромадкому. Записка. м. [Київ]. Оригінал. Чернетка на уривку бланку. Чорнило. Російською мовою. 1 од. зб.	[28 вересня 1922 р.]	1	
5. Посвідчення				
22– 23	Посвідчення Добіна С[] Я[] – співробітника кооперативного видавництва Культур-Ліги. м. Київ. Копії. Машинопис на бланку. 2 екземпляри. Регістрац. номер – чорнило. Російською мовою. 2 од. зб. Примітки: Кооперативне видавництво Культур-Ліги.	5 жовтня 1922 р.	2 (1+1)	
24	Посвідчення (відрядження) Мороза А[] Д[] – співробітника книжкового складу кооперативного видавництва Культур-Ліги для прийняття на курси робітників. м. Київ. Копія. Машинопис на бланку. Регістрац. номер – чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Кооперативне видавництво Культур-Ліги.	10 жовтня 1922 р.	1	

25	Посвідчення тимчасового бюро кооперативного видавництва Культур-Ліги, видане Маршаку Б[орису] П[саєвичу], що він дійсно займає посаду завідуючого видавництвом м. Київ. Копія. Чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: 1. Кооперативне видавництво Культур-Ліги. 2. На звороті аркуша – чернетка олівцем російською мовою про видавничі суми в м. Москві.	24 серпня [1922] р.	1	
6. Службові документи: витяги з протоколів, списки співробітників				
26	Список службовців оргбюро Культур-Ліги: виконавчого бюро ЦК, канцелярії та шкільної секції, [що мають право на одержання пайків від Єврейського громадського комітету допомоги потерпілим від погромів до 15 листопада 1920 р.]. м. Київ. Копія. Олівець. Мовою ідиш. 1 од. зб.	[6 лютого 1921 р.]	1	
27	Витяг з протоколів оргбюро Культур-Ліги про членство та розподілення обов'язків у президії оргбюро. [м. Київ]. Копія. Машинопис. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Дефект. Краї аркуша надірвані, відірвано лівий край документа.	[грудень 1920 р.], 13 лютого 1921 р.	1	
27 а	Протокол складений Головою оргбюро Культур-Ліги та Головою педагогічної ради учительської семінарії [про передачу інвентарю, меблів, музею та бібліотеки учительській семінарії]. м. Київ. Оригінал. Чернетка. Папір. 36x13.5 см. Чорнило чорне, вигоріле. Мова ідиш. 1 од. зб.	31 грудня 1920 р.	1	
7. Описи документів				
28	Опис документів оргбюро Культур-Ліги за березень 1921 р. Пронумеровано 261 документ. [м. Київ].	1921 р. 1–31 березня	44 вузькі смужки паперу	

	Оригінал. Чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Архів оргбюро Культур-Ліги.			
29	Опис документів кооперативного видавництва Культур-Ліги за червень – жовтень 1922 р. Пронумеровано 23 документа (№№ 4–26). [м. Київ]. Оригінал. Чорнило. Російською мовою. 1 од. зб. Примітки: Кооперативне видавництво Культур-Ліги.	1922 р. 12 червня – 10 жовтня	5 вузьких смужок паперу	

Всього до опису внесено **31** (тридцять одна) од. зб.
з № **1** по № **29**, з них 2 (дві) літерні: 8 а, 8б.
Пропущених та вилучених немає.

Укладач опису:

Головний бібліотекар
відділу фонду юдаїки ІР НБУВ

Г.А. Ривкіна

С Х В А Л Е Н О :

Протокол ЕК ІР НБУВ

« ____ » _____ 20 ____ р. № ____

Прийнято на постійне зберігання **31** (тридцять одна) од. зб.
з № **1** по № **29**, з них 2 (дві) літерні: 8 а, 8б.
Пропущених та вилучених немає.

Завідділом фондів рукописної спадщини
Інституту рукопису НБУВ

О. П. Степченко

« ____ » _____ 20 ____ р

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Добін С[] Я[] – 22, 23
- Койфман М[] [], д-р [зять Шолом-Алейхема] – 15
- Зак Л[] С[] – 2
- Заславський Д[] І[] – 2
- Литваков М[] І[] – 10
- Ліхт М[] Л[] – 12, 13
- Маршак Б[орис] І[саєвич] – 9, 25
- Мороз А[] Д[] – 24
- Шапіто [] [] – 14
- [Шолом-Алейхем] – 15
- Шпрах Ф[] [] – 11

ПОКАЖЧИК УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ

- Губвиконком (Губернський виконавчий комітет) – 17
- Губфінвідділ (Губернський фінансовий відділ) – 6
- [Державне видавництво України] – 18
- Єврейський громадський комітет – 26
- Євгромадком (Єврейський громадський комітет для надання допомоги тим, що постраждали від погромів та стихійних лих) – 9, 21, 26
- Культур-Ліга, бюро вечірніх шкіл – 8 а, 8 б
- Культур-Ліга, кооперативне видавництво – 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 29
- Культур-Ліга, оргбюро – 1, 2, 6, 7, 8, 9, 10, 15, 26, 27, 28
- Культур-Ліга, ЦК – 1, 26
- Укоопспілка, Київська автономна губсекція (Всеукраїнська спілка кооперації, губернська секція) – 2
- Укрзовнторг, Київська контора – 19, 20

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний архів м. Києва. – Ф. 163. – Оп. 21. – Спр. 1425. – С. 2.
2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 271. – Оп. 1. – Спр. 62.
3. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 6/4. – Спр. 7230.
4. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 6/4. – Спр. 7231.
5. ЦДАВО України. – Ф. 555. – Оп. 1. – Спр. 42.
6. Там само. – Спр. 39.
7. ЦДАВО України. – Ф. 174. – Оп. 2. – Спр. 1.
8. Казовский , Гилель (Григорий). Художники Культур-Лиги [Текст] / Гилель (Григорий). Казовский. – М.: Мосты культуры, 2003. – 344 с.
9. Козаченко А. Книжкова продукція УРСР (1923–1926) [Текст] / А. Козаченко // Бібліологічні вісті. – 1927. – № 2. – С. 24–45.
10. Шехтман. И.Б. Еврейская общественность на Украине (1917–1919 гг.) [Текст] / И.Б. Шехтман // Книга о русском еврействе 1917–1967. / под ред. Я.Г. Фрумкина, Г.Я. Аронсона и А.А. Гольденвейзера – Нью-Йорк, 1968. – С. 23–26.
11. Машталір Р. Розвиток поліграфії на Україні.[Текст] / Р Машталір. – Львів: Вища школа, 1974. – 349 с.
12. Правда історії: діяльність єврейської культурно-просвітницької організації “Культурна Ліга” у Києві (1918–1925): Зб. документів і матеріалів [Текст] / Укл. М.О. Рибаків. – К.: Кий, 2001. – 156 с.
13. Кооперативное издательство «Культур Лиги» (из беседы с заведующим тов. Б.И. Маршаком) [Текст] // Пролетарская правда. – 1923. – 8 августа.
14. Пігулін М. Українські видавництва в 1928/1929 році [Текст] / М. Пігулін // Радянський книгар. – 1930. – № 3. – С. 3–4.

15. Міронова І. Діяльність єврейських бібліотек Півдня України в 1920-30-і роки [Текст] / І. Міронова <http://www.judaica.kiev....nce/conf2004/27-2004.htm>.
16. Костик, Євген. Створення та діяльність кооперативного видавництва «Культур-Ліга» в УРСР: (1918 1930 рр.) [Текст] / Євген Костик // рукопис.
17. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. – Т.1. – Київ, 1996. – С. 11–15.
18. Golomb A. Di yidish-veltlekhe shul (Algemauner iberzikht) [Текст] / A. Golomb // Shul-almanakh. – Philadelphia. – 1935. – Z. 24. (ідиш).
19. Golomb A. Dos folk un zany kultur [Текст] / A. Golomb // Literarishe bleter. – 1925. – No 70. – Z. 64. (ідиш).
20. Kazovsky; Hillel. The Art Section of the Kultur-Lige [Текст] / Hillel Kazovsky // Yews in Eastern Europe. – No 3(22). –1993, Winter. – p. 5, footnote 2.
21. Kultur-Lige. – Ershter zamelheft. [Текст]. – Varshe, 1921 (april). – Z. 1–6. (ідиш).
22. Katz, Moyshe. Di Kultur-Lige in Ukraine: A musterhafte bildungs-organizatsie fun yudish arbeyter [Текст] / Moyshe Katz // Di Tsukunft. – New York. – 1921. – vol. XXIX. – No. 3 (merz). – Z. 184–185. (ідиш).
23. Oysgabe funTsentral-komitet. Kiev, yuni-yuli 1920 [Текст] // Kultur-Lige: Biuleten. – No. 2. – Z. 15–20. (ідиш).
24. Zilberfarb M., Dr. Dos yidishe ministerium un yidishe autonomie in Ukraine: (A bletl geshikhte) [Текст] / M. Zilberfarb. – Kiev, 1919. – Z. 54–61. (ідиш).